

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-6>

УДК 338

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF TOURIST BUSINESS OF UKRAINE

Захарова Тетяна Вікторівна

асистент,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5736-8346>**Zakharova Tetiana**

Assistant,

Vinnytsia National Agrarian University

У роботі розкриті перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Проведено аналіз наслідків війни. В ході дослідження використано загальнонаукові методи та підходи, системний підхід, загальнологічні методи дослідження (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння), діалектичний метод, метод пізнання, метод об'єктивності. Охарактеризовано аспекти туристично-рекреаційного потенціалу України. Наведено цілі розвитку туризму в післявоєнний період. Запропоновано схему планування розвитку туристичного потенціалу в межах відновлення та розбудови післявоєнної України. Проведено аналіз сучасного стану туризму в Україні та визначено, що економіка деякий час залишатиметься під впливом цієї нової реальності, ключовим напрямом модернізації туристичної сфери на сучасному етапі є розвиток нестандартних видів туризму. Обґрунтовано принципи планування системного відновлення туристично-рекреаційного потенціалу України. Виокремлені декі перспективні шляхи розвитку сфери туризму. Розвиток туризму має бути ефективним засобом диверсифікації економіки країни, джерелом створення додаткових робочих місць, повне задоволення ділових, також соціально-культурних та рекреаційних споживчих потреб зовнішніх та внутрішніх туристів.

Ключові слова: туристичний бізнес, туризм, економіка, відновлення, війна.

The work reveals the prospects for the post-war restoration of tourism in Ukraine. An analysis of the consequences of the war. The study used general scientific methods and approaches, a systematic approach, general research methods (analysis, synthesis, generalization, comparison), a dialectical method, a method of cognition, a method of objectivity. Aspects of the туристично-рекреаційного potential of Ukraine are characterized. The objectives of tourism development in the post-war period are given. A scheme for planning the development of tourism potential within the framework of the restoration and development of post-war Ukraine has been proposed. An analysis of the current state of tourism in Ukraine has been carried out and it has been determined that the economy will remain under the influence of this new reality for some time, the development of non-standard types of tourism is a key direction of modernization of the tourism sphere at the present stage. The reality of today is that full-scale hostilities on the territory of Ukraine lead to the restructuring of the entire tourism sector, it is expected that after the end of hostilities there will be new popular tourist destinations. It is proved that in the light of the priority ideological paradigm of sustainable development, shared by the countries of Europe, taking into account the need for maximum activation of resources and efforts to rebuild Ukraine, background of confidence in the near victory it is advisable to pay attention to strategic aspects restoration of tourism potential of Ukraine. The principles of planning the systematic restoration of the tourist – recreational potential of Ukraine are substantiated. Allocated deci perspective ways of development of tourism. An important factor for the development of tourism is the ability of post-war Ukraine to implement a large-scale marketing campaign in foreign markets, which will switch the perception of our country from the place of hostilities to a safe location for travel. Tourism development should be an effective means of diversifying the country's economy, a source of creating additional jobs, full satisfaction of business, as well as socio-cultural and recreational consumer needs of external and domestic tourists.

Keywords: tourism business, tourism, economy, recovery, war.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економічних відносин у якому глобалізаційні процеси охопили всі сфери світового господарства, охопив у тому числі й туристичну галузь. Розглядаючи сучасні тенденції розвитку туризму в Україні, варто зазначити, що рівень туристичних послуг є одним із найважливіших показників добробуту населення. Сьогодні важко говорити про прогнози та наслідки в туристичному бізнесі України після пандемії, а сьогодні війни. Для України знайти вихід з такого занепаду дуже важливо. Актуальність дослідження та оцінка ефективності заходів щодо вдосконалення управління підприємствами туристичної галузі наразі посідає одне з перших місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями туристичного бізнесу та напрямками удосконалення в даній галузі займаються багато науковців, серед яких: А. Войтенко, І. Журба, М. Колеснікова, С. Матюх, А. Моца, І. Несторишен, М. Плотнікова, Н. Середа, Є. Ходаківський, С. Шевчук, В. Якобчук та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Пандемія, війна вплинули негативно на економіку країни. З огляду на те, що економіка деякий час залишатиметься під впливом цієї нової реальності, ключовим напрямом модернізації туристичної сфери на сучасному етапі є розвиток нестандартних напрямків відновлення. В умовах війни питання українського туризму стає найбільш важливим, тому виникає необхідність якнайшвидше перебудувати діяльність із повсякденних ситуацій у нові типи ситуацій, враховуючи природу бойових дій, яка полягає насамперед у появі нових викликів і загроз у бізнес-середовищі.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є аналіз особливостей туризму та дослідження напрямків розвитку туристичного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова індустрія туризму вже більше п'яти років перебуває у економічній кризі через пандемію коронавірусу та епідеміологічні заходи проти неї. Кінець 2021 року та початок 2022 року туризм в світі почав покращуватись.

Якщо говорити про Україну, то зменшення туристичних потоків розпочалося ще у 2014 році, так як почалась окупація Автономної республіки Крим та частин Донецької і Луганської областей Російською Федерацією. З 2018 році – пандемія вірусу COVID-19, а з 24 лютого 2022 року відбулося кардинальне

зменшення туристичних потоків, адже велика частина українців виїхала за кордон, тікаючи від жорстокої війни, а деякі туристичні підприємства закрились або почали займатися волонтерською діяльністю.

Коли почалась війна, індустрія туризму потрапила у найгірша ситуація за історію розвитку туризму в Україні. Замість розвитку внутрішнього туризму відбулася міграція мільйонів людей всередині держави, а масовий від'їзд громадян України за кордон не мав нічого спільного з туристичними дестинаціями [6].

Фактично з 24 лютого в'їзний туристичний потік втрачений на 100%, діловий туризм заморожений, а місцевий туризм перетворився на рух внутрішньо переміщених осіб, туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився.

Війна спустошила туристичний сектор, зруйнувала фінансовий, енергетичний та харчовий сектори, призвела до шаленої інфляції в усьому світі та повністю закрила туризм у центральній, східній та південній Україні.

Якщо брати 2021 рік, то більше податків від туристичної діяльності сплатили у таких областях [7]:

Львівська (273 млн проти 215 млн у 2021 році);

Київська (164 млн – проти майже 125 млн);

Івано-Франківська (159 млн – проти майже 131 млн).

Значний спад надходжень – у Києві (на 46%) та Одеській області (на 58%).

За 2022 рік бюджет України втратив третину надходжень від туристичної галузі. Надходження до держбюджету від туристичної галузі скоротилися майже на 31%. На 46% більше податків заплатили пансіонати та гуртожитків, які використовувалися як тимчасовий прихисток. Але від діяльності турбаз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку частка сплаченого податку зменшилася на 57% – 141 млн грн податків проти 328 млн грн за 2021 року.

Туристичні оператори у 2022 році сплатили у держбюджет на 35% менше – 167 мільйона 858 тис. грн. У 2021 році ця цифра склала 259 млн 5 тис грн [7].

Наразі, в країні, офіційно зареєстровано 99 пошкоджених туристичних об'єктів, але ці дані, звісно, неповні, адже є райони, особливо на сході та півдні України, до яких неможливо дістатися й оцінити збитки. На сьогодні можна констатувати, що найбільше пошкоджених об'єктів туристичної інфраструктури в таких

областях, як Донецька – 25, Херсонська – 21, Харківська – 16, Київська – 13.

За воєнний 2022 рік сума туристичного збору склала 178млн 948 тис. грн, що менше на 24% в порівнянні з 2021 роком – тоді загальна сума турзбору була 235 млн 461 тис. грн.

Падіння зафіксовано в 14 регіонах України. В основному це ті області, які перебували або перебувають в зоні бойових дій та тимчасово окуповані. Так, на Херсонщині сума турзбору скоротилася на 99%, на Миколаївщині – на 99%, на Донеччині – на 100%, на Луганщині – на 100%.

Також значний спад відбувся в Одеській (88%), Запорізькій (87%), Харківській (71%), Сумській (78%), м. Київ (54%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях.

Спад на 15% зафіксований у Дніпропетровській та Рівненській областях.

Через внутрішню міграцію українців з окупованих та прифронтових територій у більш безпечних регіонах зафіксовано зростання туристичного збору.

Так, лідером по сумі туристичного збору у 2022 році стала Львівщина – 41 млн 430 тис. грн., продемонструвавши приріст у 79% в порівнянні з 2021 роком. Столиця, поповнила свій бюджет на 31 млн 474 тис. грн. Однак в порівнянні з 2021 роком ця сума менша більш ніж удвічі.

Також серед лідерів по сплаті туристичного збору: Закарпаття – 19 млн 471 тис. грн Івано-Франківщина – 17 млн 956 тис. грн та Черкащина – 12 млн 555 тис. грн.

На жаль, південь України як туристичний напрямок тимчасово втрачений. А в Карпатах він якщо й не зростає, то принаймні залишається на тому ж рівні, що й торік. Цього року туроператори планують розширити українцям можливості поїхати відпочити, в тому числі в центральній Україні, «щоби перезавантажитися, психологічно відпочити» [4].

Війна практично зупинила туристичні потоки до України; страх перебування в більшості регіонах країни, дуже багато зруйнувань туристичної інфраструктури, пам'яток, музеїв, тощо; заборонені польоти в повітряному просторі, тощо.

Сьогодні сфера туризму в Україні обмежена та при роботі туристичні підприємства враховують маршрути, які повинні вклю-

чати карту бомбосховищ чи інших захисних споруд. Також враховувати маршрути, щоб довкола не було важливих державних і військових об'єктів.

Незважаючи на важку післявоєнну ситуацію з туризмом, він повинен бути важливою частиною стратегії економічного відновлення в Україні. І потрібно не чекати закінчення війни, а працювати над цим вже сьогодні. Для початку включення розвитку туризму до програм післявоєнної відбудови; застосовувати міжнародні інвестиції; готувати масштабні маркетингові кампанії; розробляти туристичні програми; популяризувати нестандартні форми туризму; вести бізнес в регіонах, які менше постраждали; переорієнтувати та використовувати зелений, внутрішній туризм; проводити тренінги з туристичного бізнесу для школярів та здобувачів вищої освіти; приймати участь в відновленні архітектурних спадщин та музеїв; заключати договори з освітніми закладами щодо обміну практичного досвіду; створення фондів для відновлення України та конкретних програм і стратегій по відновленню; орієнтувати туристів, які полюбують екстрим та історичні події - військовий туризм. На території України є багато міст та сіл, що є унікальними героями слави та протистояння російській агресії. Оскільки багатьох туристів цікавлять ті місця, які стали символічними та залишають після себе пам'ять, то вони охоче зможуть відвідувати України.

Висновки. У рамках відбудови туризму в Україні, варто спиратися на досвід інших країн, які фактично відновили свою індустрію туризму після криз, зокрема війни. У повоєнному відновленні сфери туризму в Україні опиратись на підтримку національних та міжнародних організацій шляхом розробки та реалізації різноманітних програм та проектів. Потрібно розробляти та створювати стратегії відновлення у постраждалих регіонах за рахунок спеціальних економічних зон і науково-виробничих парків. Багато країн готові допомогти як словом так і інвестиціями щодо відновлення, можливість залучити до модернізації країни міжнародних експертів значно допоможе пришвидшити успіх в даному питанні. Так як, досвід багатьох країн, в яких відбувалися військові дії, зможуть поради, як збільшити кількість туристів в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2018. № 14 (2). URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/2419> (дата звернення: 30.02.2023).
2. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 62. С. 178–196.
3. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект*. 2022. С. 337–341. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/korchevska.htm (дата звернення: 30.02.2023).
4. Моці А. А., Шевчук С. М., Середа Н. М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41.
5. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Робочі групи відновлення та розбудови інфраструктури. (Публікація № 266/2022). Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/recovery-and-development-of-infrastructure-eng.pdf> (дата звернення: 3.03.2023).
6. Парфененко Г. Стало відомо, як війна в Україні вплинула на туризм Німеччини та США: озвучено невтішні прогнози. DIP. URL: <https://dip.org.ua/nimechchina/stalo-vidomo-yak-vijna-v-ukraini-vplnuli-na-turizm-nimechchini-ta-ssha-ozvucheno-nevtishni-prognozi/> (дата звернення: 30.01.2023).
7. РБК-Україна URL: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/interes-ukraine-ogromnyy-gosturizm-gotovit-1650872969.html> (дата звернення: 05.03.2023).
8. Роїк О. Р. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022. № 46. С. 11–15.
9. Сак Т., Більо І., Ткачук Ю. Еколого-економічні наслідки російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6> (дата звернення: 30.02.2023).
10. Український туризм після перемоги буде іншим. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3680587-ukrainskij-turizm-pisla-peremogi-bude-insim.html> (дата звернення: 02.03.2023).

REFERENCES:

1. Barvinok N. C. (2018). Prospects of development of military tourism in the territory of Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war. *Topical problems of the region's economy development*, vol. 14 (2). Available at: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/2419>.
2. Bordun O., Shevchuk V., Monastyrskiy V., Luchka O. (2022) Vtraty ta napriamy poriatunku turystychnoho biznesu Ukrainy v umovakh viiny. [Losses and directions of rescue of tourist business of Ukraine in conditions of war]. *Bulletin of Lviv University. The series is economical*. Vol. 62. P. 178–196.
3. Korchevska L. (2022). The state, peculiarities and prospects of tourism in military and post-war periods. *Management of hospitality sector development: Regional aspect*, pp. 337–341. Available at: https://tourlib.net/statti_ukr/korchevska.htm.
4. Motsi A. A., Shevchuk S. M., Sereda N. M. (2022) Perspektyvy pisliavoiennoho vidnovlennia sfery turyzmu v Ukraini. [Prospects for the post-war restoration of the tourism sector in Ukraine]. *Economy and society*, vol. 41.
5. National Council for the Restoration of Ukraine from the consequences of the War. Working groups for infrastructure rehabilitation and development (Publication № 266/2022). Government portal. The only web-portal of executive authorities of Ukraine. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/eng/recovery-and-development-of-infrastructure-eng.pdf>.
6. Parfenenko G. It became known how the war in Ukraine affected tourism in Germany and the USA: Disappointing forecasts were announced. Available at: <https://dip.org.ua/nimechchina/stalo-vidomo-yak-vijna-v-ukraini-vplnuli-na-turizm-nimechchini-ta-ssha-ozvucheno-nevtishni-prognozi/>.
7. RBC-Ukraine. Available at: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/interes-ukraine-ogromnyy-gosturizm-gotovit-1650872969.html>.
8. Roik O.R. (2022) Shliakhy rozvytku turystychnoi sfery Ukrainy u voiennyi period. [Ways of development of the tourist sphere of Ukraine in the war period]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Sciences Series*. № 46. P. 11–15.
9. SAK T., Bilo, I., Tkachuk, YU. (2022) Ecological and economic consequences of the Russian-Ukrainian war. *Economy and society*, vol. 38. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6>.
10. Ukrainskyi turyzm pislia peremohy bude inshym [Ukrainian tourism after the victory will be different]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3680587-ukrainskij-turizm-pisla-peremogi-bude-insim.html>.